

ISTORIE

Stefan Zweig (1881–1942), scriitor și publicist austriac, s-a bucurat de o mare faimă internațională în anii 1920–1930, perioada sa de creație cea mai fertilă. S-a născut în familia unui înstărit industriaș evreu. Religia nu a jucat un rol important în viața lui și, deși avea să publice în *Neue Freie Presse*, al cărui prestigios „foileton“ era editat de Theodor Herzl, nu va fi atras nici de sionism. A urmat filozofia la Universitatea din Viena și la cea din Berlin. A debutat ca poet sub influența lui Hofmannsthal și a lui Rilke, primind o importantă distincție literară austriacă. Student fiind, pleacă în Belgia, la Emile Verhaeren, căruia îi va deveni bun prieten, traducător și biograf (printre marii săi prieteni se vor număra de asemenea Sigmund Freud și Arthur Schnitzler). În 1904 pleacă în Franța, unde își face mulți prieteni în lumea literară pariziană, de exemplu pe Jules Romains, și îl cunoaște pe Romain Rolland, pe care îl va admira o viață întreagă; apoi vizitează Anglia, Statele Unite, India și alte țări, continuându-și în tot acest timp preocupările literare. În 1915 se căsătorește cu Friederike von Winternitz. În timpul Primului Război Mondial, declarându-se pacifist, la fel ca Romain Rolland, nu luptă pe front, slujindu-și patria ca funcționar la Arhivele Ministerului de Război. În 1919 părăsește Viena pentru a se stabili la Salzburg; aici, în cursul unui deceniu, scrie cele mai celebre dintre povestirile, eseurile și biografiile sale. În 1934, când Hitler vine la putere în Germania, părăsește Austria și trăiește o vreme în Anglia. Cărțile lui sunt interzise de național-socialiști, ceea ce, pe lângă traiul în exil, îi provoacă o mare suferință. În 1939 divorțează și se recăsătorește cu o tânără englezoaică, Charlotte Elisabeth Altmann, care la scurtă vreme se îmbolnăvește grav. În 1940 pleacă în Statele Unite, iar în 1941 în Brazilia, unde, peste un an, se sinucide împreună cu soția sa.

Titluri importante (multe traduse în românește la puțin timp după apariția ediției germane, autorul bucurându-se și la noi de celebritate în epocă): *Secret arzător*, *Scrisoarea unei necunoscute*, *Amoc*, *Spaima: romanul unui adulter*, *Simțuri rătăcite*, *Suflete zbuciumate*, *24 de ore din viața unei femei* (Humanitas Fiction, 2012), *Schachnovelle* (ficțiune); *Emil Verhaeren*; *Drei Meister*. Balzac – Dickens – Dostojevski; *Romain Rolland. Der Mann und das Werk*; *Orele astrale ale omenirii*; *Drei Dichter ihres Lebens*. Casanova – Stendhal – Tolstoi; *Maria Antoaneta*; *Maria Stuart*; *Erasmus de Rotterdam*; *Magellan* (biografii și eseuri pe teme istorice); *Jeremias* (dramaturgie); *Lumea de ieri* (memorialistică) (Humanitas, 2012).

Stefan Zweig
ORELE
ASTRALE
ALE OMENIRII
miniaturi istorice

Traducere din germană de
I.M. ȘTEFAN

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Marieva Ionescu, Silviu Nicolae
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru
Corector: Elena Dornescu

Tipărit la Accent Print – Suceava

Stefan Zweig
Sternstunden der Menschheit

© HUMANITAS, 2013, pentru prezenta versiune românească

ISBN 978-973-50-3985-1
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Cuprins

<i>Prefață</i>	7
Evadare în nemurire	9
Cucerirea Bizanțului	39
Reînvierea lui Georg Friedrich Händel	71
Geniul unei nopți	98
Minutul lumii la Waterloo	117
„Elegia de la Marienbad“	136
Descoperirea Eldoradoului	148
Moment eroic	160
Primul cuvânt peste ocean	169
Lupta pentru Polul Sud	196

Prefață

Nici un artist nu este artist tot timpul, pe întreg parcursul celor douăzeci și patru de ore ale existenței sale zilnice; tot ceea ce este esențial, tot ceea ce este durabil în reușitele sale se înfăptuiește în rarele momente de inspirație. Nici istoria, pe care o admirăm ca pe cea mai mare poetă, cea mai mare artistă a tuturor timpurilor; nici ea nu este în permanență creatoare. Și în acest „tăinic atelier al lui Dumnezeu“, cum o numește Goethe cu venerație, se petrec nespuse de multe lucruri oarecare, banale, cotidiene. Și aici, ca pretutindeni în artă și în viață, momentele sublime, de neuitat, sunt rare. De obicei, istoria nu face decât să adauge, ca o cronică nepăsătoare și perseverentă, verigă după verigă la acel lanț imens care străbate mileniile, înșiruind fapt după fapt, căci orice moment de încordare are nevoie de timp pentru pregătirea sa, fiecare eveniment adevărat trebuie să se poată desfășura. Întotdeauna sunt necesari, în sânul unui popor, milioane de oameni ca să apară un geniu, întotdeauna trebuie să se scurgă milioane de ore nefolositoare ale timpului lumii până când se arată o oră cu adevărat istorică, o oră astrală a omenirii.

Dacă în artă apare un geniu, el supraviețuiește vremurilor; dacă apare o astfel de oră a lumii, atunci ea se dovedește hotărâtoare pentru decenii și veacuri întregi. Așa cum în vârful paratrăsnetului se concentrează electricitatea întregii atmosfere, așa se adună, în cel mai restrâns interval de timp, o neînchipuită bogăție de întâmplări. Ceea ce în vremuri obișnuite se desfășoară în voie, succesiv sau concomitent, se concentrează într-un singur moment, de care depinde și care hotărăște totul: un singur „da“, un singur „nu“, un „prea devreme“ sau un „prea târziu“ fac ceasul acesta ireversibil pentru o sută de generații și decid asupra vieții unui individ, a unui popor și chiar a sensului în care se îndreaptă destinul omenirii întregi.

Astfel de ore dramatice condensate, alese de soartă, în care o hotărâre ce va înfrunta timpul este comprimată într-o singură zi din calendar, într-o singură oră și adesea într-o singură clipă sunt rare în viața fiecărui om și rare în decursul istoriei. Încerc să evoc aici câteva asemenea ore astrale, din toate vremurile și din toate locurile – le-am numit astfel deoarece, luminoase și statornice ca aștrii, ele depășesc în strălucire noaptea efemeră. Nicăieri nu am încercat să schimb, prin vreo născocire proprie, nuanțele sau să accentuez cumva adevărurile sufletești ale întâmplărilor exterioare sau interioare. Căci în acele momente sublime în care creează în mod desăvârșit istoria nu are nevoie de o mână care s-o ajute. Acolo unde cârmuiește cu adevărat ca poetă, ca dramaturgă, nici un poet nu trebuie s-o depășească.

Evadare în nemurire

Descoperirea Oceanului Pacific

25 septembrie 1513

Se echipează o corabie

La prima sa întoarcere din America, pe care o descoperise, în marșul său triumfal pe străzile înguste ale Barcelonei și Seviliei, Columb arătase tot felul de lucruri de preț și curiozități, oameni cu pielea roșie, de o rasă necunoscută, animale nemaivăzute, papagali multicolori țipând fără încetare, tapiri greoi, apoi plante și fructe caudate, aclimatizate mai târziu în Europa, ca porumbul indian, tutunul și nuca de cocos. Toate acestea provoacă uimirea mulțimii entuziasmate, dar ceea ce-i tulbură cel mai mult pe rege și pe regină, ca și pe sfetnicii lor, sunt cele câteva lădițe și coșulețe cu aur. Aurul pe care Columb l-a adus din Noua Indie nu e prea mult: câteva obiecte de podoabă, obținute de la indigeni prin schimb sau prin jaf, câteva bare mici de aur și câteva grămăjoare de grăunțe aurii – mai mult praf de aur decât aur –, abia dacă din toată prada se pot face câteva sute de ducăți. Dar geniul fantast Columb, care crede cu fanatism numai ceea ce vrea să creadă și care, prin noul drum spre Indii,

dovedise atât de temeinic că avusese dreptate, se laudă, cu toată sinceritatea, că ceea ce a adus e doar o primă, mărunță mostră din ceea ce se găsește acolo. Dispune de informații demne de încredere că pe aceste noi insule sunt uriașe mine de aur. Prețiosul metal se găsește, în unele locuri, sub un strat subțire de pământ. Sunt suficiente câteva lovături de cazma pentru a-l dezgropa. Mai departe, spre sud, există țări unde regii beau din cupe de aur, iar aurul valorează mai puțin decât plumbul în Spania. Regele, veșnic în lipsă de bani, ascultă cu încântare crescândă relatările despre acest nou Ofir, care îi aparține. Deocamdată, nesăbuita exaltare a lui Columb e prea puțin cunoscută pentru ca făgăduielile sale să trezească îndoieli. Se echipează în grabă o mare flotă pentru cea de-a doua călătorie; și acum nu mai e nevoie nici de toboșari, nici de recrutori pentru strângerea echipajelor. Vestea despre noul Ofir, unde aurul poate fi adunat cu mâinile goale, înnebunește întreaga Spanie. Cu sutele, cu miile se îmbulzesc cei ce vor să plece spre noul Eldorado, spre țara aurului.

Dar ce talaz tulbure al lăcomiei năvălește acum dinspre orașe, dinspre sate, dinspre cătune! Spre Palos și Cádiz nu se grăbesc să vină numai gentilomi onorabili, care vor să-și aurească blazonul, nu numai aventurieri temerari sau soldați viteji, ci toate lepădăturile, toată drojdia Spaniei. Hoți însemnați cu fierul roșu, tâlhari, borfași, care caută în țara aurului afaceri mai mănoase, datornici care fug de creditorii lor, soți care vor să scape de soțiile lor cicălitoare, tot soiul de *desperados*, oameni cu viața ratată sau căutați de poliție, toți se oferă pentru noua flotă. E o bandă pestriță de naufragiați ai vieții, hotărâți să se îmbogățească dintr-o

singură lovitură, și în acest scop sunt dispuși la orice mârșăvie, la orice crimă. Într-atâta i-au aprins pe toți aceștia poveștile fanteziste ale lui Columb – cum că în țările acelea trebuie doar să înfigi sapa în pământ, și vezi strălucind bulgări de aur –, încât cei înstăriți își iau servitori și catări, ca să care cu ei cât mai mult din metalul prețios. Cei ce nu izbutesc să fie primiți în expediție caută cu orice preț s-ajungă acolo pe o altă cale. Fără să aștepte o încuviințare regală, unii aventurieri înrăiți echipează corăbii pe propria lor cheltuială, numai să ajungă mai repede dincolo, să pună mâna pe cât mai mult aur. Dintr-odată, Spania scapă de nenumărați indivizi turbulenți, de toată pleava societății.

Gubernatorul insulei Española (mai târziu San Domingo sau Haiti) constată cu groază cum acești oaspeți nechemați inundă insula care i-a fost încredințată. An de an, vasele aduc noi încărcături de indivizi tot mai recalitrânți. Dar tot atât de dezamăgiți sunt nou-veniții, căci aici aurul este departe de a se găsi pe toate drumurile, iar de la nefericiții băștinași, asupra cărora se năpustesc ca niște bestii lacome, nu se mai poate scoate nici un grăunte. Hoardele prădalnice, cărora li se scurg ochii după metalul galben, cutreieră locurile în lung și-n lat, spre groaza bieților indieni și spre spaima guvernatorului. În zadar încearcă acesta să-i transforme în coloniști, dându-le pământ și dobitoace din belșug, ba chiar și dobitoace umane – anume șai-zeci până la șaptezeci de indigeni drept sclavi fiecăruia. Căci nici preacinstiții *hidalgos**, nici foștii tâlhari nu

* Nobili (span.). Toate notele îi aparțin traducătorului.

au de gând să devină fermieri. Doar n-au străbătut oceanul ca să cultive cereale și să păzească dobitoace. În loc să se îngrijească de semănat și recoltat, îi torturează pe sărmanii indieni – în câțiva ani au izbutit să extermine populația băștinașă – sau zac prin taverne. În scurt timp, cei mai mulți s-au înglodat până peste cap în datorii față de negustori și cămătari, astfel încât, în afara pământurilor, trebuie să-și vândă până și hainele, pălăria, ba chiar și ultima cămașă.

De aceea, toate aceste ființe ratate din Española primesc cu bucurie vestea că *bachiller**-ul Martín Fernández de Enciso, un om bine văzut de pe insulă, jurist respectabil, echipează un vas – aceasta se întâmplă în 1510 – pentru a veni cu forțe noi în ajutorul coloniei sale de pe *terra firma*** . Doi faimoși aventurieri, Alonso de Ojeda și Diego de Nicuesa, obținuseră în anul 1509, de la regele Ferdinand, privilegiul de-a întemeia o colonie în apropierea istmului Panama și a coastei Venezuelei, pe care o denumiseră, în mod pripit, Castilla del Oro – Castilia de Aur; fascinat de numele acesta răsunător și înșelat de palavre, Enciso, cunoscător într-ale legilor, dar necunoscător într-ale vieții, își investise întreaga avere în această întreprindere. Dar din colonia nou întemeiată de la San Sebastián în golful Uraba nu vine nici un fel de aur, ci numai strigăte disperate de ajutor. Jumătate din coloniști au pierit în luptele cu băștinașii, iar cealaltă jumătate sunt în primejdie de-a muri de foame. Pentru a salva banii investiți, Enciso riscă și ce-i mai rămăsese din avere echipând o expediție de salvare.

* Licențiat (span.).

** Continent (lat.).

Îndată ce află vestea că Enciso are nevoie de soldați, toți acei *desperados*, toți vagabonzii de pe insula Española vor să folosească acest prilej pentru a o șterge de acolo. Doar, doar să scape de creditori și de supravegherea severului guvernator! Însă creditorii sunt vigilenți; își dau seama că principalii lor datornici vor să fugă și că, odată plecați, nu-i vor mai revedea nicicând. Îi cer deci cu insistență guvernatorului ca nimeni să nu poată pleca fără o aprobare specială. Guvernatorul încuviințează pe deplin cererea lor. Se hotărăște ca portul să fie supravegheat cu strășnicie. Vasul lui Enciso trebuie să rămână în afara acestuia, în larg. Bărcile autorităților patrulează neîncetat, pentru ca nici un nechemat să nu se strecoare pe punte. Cu o amărăciune neînchipuită, toți acei *desperados*, care se tem mai puțin de moarte decât de închisoarea pentru datornici sau de munca cinstită, văd cum vasul lui Enciso pornește fără ei, cu pânzele umflate, către aventură.

Bărbatul din ladă

Cu toate pânzele sus, vasul lui Enciso se îndreaptă dinspre Española spre coasta continentului american; curând contururile insulei se pierd în zare. Călătoria e liniștită, la început nu se întâmplă nimic deosebit, în afară cel mult de faptul că un câine de vânatoare de o forță neobișnuită – fiul faimosului copoi Becerico, el însuși cunoscut sub numele de Leoncico – aleargă de colo până colo pe punte neliniștit și adulmecă prin toate colțurile. Nimeni nu știe cui îi

aparține acest animal puternic și cum a ajuns la bord. Până la urmă, se mai observă că animalul nu poate fi îndepărtat din fața unei lăzi foarte mari cu provizii, care fusese urcată la bord în ultima zi. Dar iată, pe neașteptate lada se deschide singură și din ea apare un bărbat, cam de vreo treizeci și cinci de ani, bine echipat, cu sabie, coif și pavăză, asemenea lui Santiago, sfântul protector al Castiliei. Este Vasco Núñez de Balboa, care dă astfel o primă dovadă a curajului și ingeniozității sale ieșite din comun. Născut la Jerez de los Caballeros, dintr-o familie nobilă, plecase ca simplu soldat, împreună cu Rodrigo de Bastides, spre Lumea Nouă și, după multe pribegii, naufragiase în fața insulei Española. Zadarnic încercase guvernatorul să facă din Núñez de Balboa un bun colonist. După numai câteva luni, părăsește pământul ce-i fusese încredințat și ajunge într-o situație falimentară, încât nu mai știe cum să scape de creditori. Însă în timp ce restul datornicilor stau pe țărm și privesc, cu pumnii strânși, la bărcile de patrulare ale autorităților care-i împiedică să se refugieze pe vasul lui Enciso, Núñez de Balboa izbutește să ocolească cu îndrăzneală bariera lui Diego Columbus, strecurându-se într-o ladă goală de provizii. Aceasta e urcată la bord de complicității săi și, în iureșul plecării, șiretlicul său temerar trece neobservat. Abia când vasul se află destul de departe ca să nu se mai pună problema întoarcerii din pricina lui, pasagerul clandestin se arată. Iată-l deci la bord.

Enciso, *bachiller*-ul, este un om al legii și, ca toți cei de teapa lui, are prea puțină înțelegere pentru romantism. Ca *alcalde mayor*^{*}, ca șef al poliției în noua

* Primar, demnitar cu funcții de magistrat (span.).